

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2022
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.α

1. Η γνώση των ηθικών αξιών δημιουργεί την οικογένεια και την πόλη. Σ
2. Αν το πόδι και το χέρι είχαν λογική, θα λειτουργούσαν αυτόνομα. Λ
3. Χρέος του πολίτη είναι να επιδιώκει το ατομικό του συμφέρον. Λ

A1.β

Στήλη Α	Στήλη Β
α. φωνή	1. άνθρωπος
β. λόγος	
γ. λυπηρόν	2. ζῶον
δ. δίκαιον	

α-2, β-1, γ-2, δ-1

B.1

Απάντηση:

Πρόλογος:

- Ο Αριστοτέλης στο συγκεκριμένο απόσπασμα από τα Πολιτικά, στην προσπάθειά του να αποδείξει τη θέση του ότι ο άνθρωπος είναι ζῶον πολιτικόν, στηρίζεται στην ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου από τα άλλα έμβια όντα που είναι ο λόγος.

Κύριο μέρος

- Ο Σταγειρίτης κατοχυρώνει τη θέση του επικαλούμενος την υπέρτατη αυθεντία, τη «φύση», που είναι αλάνθαστο κριτήριο γνησιότητας και αλήθειας. Η φύση δεν κάνει τίποτε χωρίς σκοπό **«Ούθέν ... μάτην ή φύσις ποιεί»**: όλες οι φυσικές διεργασίες κάπου αποβλέπουν.
- Στην ανάπτυξη της η θεωρία αυτή ονομάστηκε αριστοτελική τελολογία. Προνομιακός χώρος της τελολογίας είναι η βιολογία. Σχεδόν όλα τα παραδείγματα που φέρνει ο φιλόσοφος αντλούνται από την έμβια φύση: γίνεται αναφορά στα σχήματα των δοντιών κλπ (1^ο σχόλιο σχολικού βιβλίου σελ. 161).
- Πρέπει να παρατηρήσουμε ότι ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει την ιδιότητα του «πολιτικού» και σε κάποια αγελαία ζώα, με την έννοια ότι αναλαμβάνουν και διεκπεραιώνουν όλα μαζί μια κοινή δραστηριότητα, χωρίς όμως να διαθέτουν έναρθρο λόγο και λογική σκέψη, όπως ο άνθρωπος.
- Στο πλαίσιο της ανώτατης μορφής κοινωνίας, της πόλεως, ο άνθρωπος πραγματώνει τη φύση του: αναπτύσσει πολύμορφες σχέσεις με τους συμπολίτες του. Δεν πρόκειται, όμως, μόνο για τις σχέσεις που αναπτύσσει ένα ζώο με άλλα ζώα και με το περιβάλλον. Μπορεί και ο άνθρωπος να είναι ένα ζώον (ένα ζωντανό ον), **αλλά μόνο οι σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους είναι έλλογες σχέσεις: σημαίνουνται με τη γλώσσα και αξιολογούνται λογικά. Αυτές οι έλλογες σχέσεις φανερώνουν την ανθρώπινη ουσία: είμαστε από τη φύση μας φτιαγμένοι έτσι που να ζούμε μαζί με άλλους ανθρώπους, μέσα σε κοινωνία.**
- Η λέξη λόγος χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν αξεχώριστες μεταξύ τους η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση). Στο συγκεκριμένο χωρίο ο λόγος αντιδιαστέλλεται προς την φωνήν, και, συνεπώς, έχει ενισχυμένη τη σημασία της γλώσσας (χωρίς να χάνεται βέβαια η σημασία της ανθρώπινης λογικής).

Επίλογος:

Στο λόγο, λοιπόν, ανάγεται ασφαλώς και η φυσική «πολιτικότητα» του ανθρώπου: ο άνθρωπος είναι φύσει πολιτικόν ζώον, διότι η δημιουργία της πόλης προϋποθέτει τη δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών της στις αξίες του *συμφέροντος*, του *άγαθού* και του *δικαίου*.

B2.

Πρόλογος: Η φιλοσοφία, από την ελληνιστική εποχή, έβλεπε ότι ο άνθρωπος δεν είναι πλέον πολίτης μιας συγκεκριμένης πόλης αλλά υπήκοος ενός μεγάλου βασιλείου ή, αργότερα, της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Αν οι βεβαιότητες του ανθρώπου αρχίζουν να κλονίζονται μέσα σε αυτό το καινούργιο και ανοίκειο περιβάλλον, αν νιώθει ότι οι δεσμοί του με τη γενέθλια πόλη διαρρηγνύονται, είναι πιθανό να στραφεί στον εαυτό του και να νιώσει ότι δεν έχει πατρίδα ή ότι όλος ο κόσμος είναι η πατρίδα του.

Κύριο μέρος

- Ο Επίκτητος, εκτός από τα **διαχρονικά στοιχεία** της ανθρώπινης φύσης, που τον διαφοροποιούν από τα άλλα έμβια όντα, την **προαίρεση** και τον **λόγο – λογική**, θεωρεί ότι εκείνο που αποτελεί **χαρακτηριστικό γνώρισμα** του ανθρώπου της εποχής του είναι η ιδιότητά του ως **πολίτη του κόσμου**. (σχόλιο σχολικού βιβλίου σελ.186)
- Ο άνθρωπος δεν είναι ένα απλό μέρος του κόσμου, αλλά ένα από τα **ηγεμονικά** μέρη του (ἐν τῶν προηγουμένων). Με αυτό εννοεί ότι η **θέση** του στον κόσμο είναι ιεραρχικά η **ανώτατη**. Είναι ηγετής, αρχηγός (τῶν προηγουμένων < πρό + ἡγοῦμαι = εἶμαι ηγέτης) και όχι υπηρέτης, κάποιος που υποτάσσεται στο θέλημα άλλων (τῶν ὑπηρετικῶν < ὑπηρετῶ, ὑπηρετής).
- Το επιχείρημα που στηρίζει την άποψη του Επίκτητου έγκειται στο ότι ο άνθρωπος από τη φύση του έχει την ικανότητα να κατανοεί τη θεϊκή διακυβέρνηση του κόσμου και, κατά συνέπεια, να αξιολογεί τις συνέπειές της («παρακολουθητικός γὰρ εἶ τῆ **θεῖα διοικήσει** καὶ τοῦ ἐξῆς ἐπιλογιστικός»). (σχόλιο σχολικού βιβλίου σελ.187)
- Ποιο είναι το χρέος, η αποστολή ενός τέτοιου πολίτη; Ο Επίκτητος, επιχειρώντας να δώσει απάντηση σε αυτό το ερώτημα, διατυπώνει την άποψη ότι ο άνθρωπος οφείλει να μην προτάσσει το προσωπικό του συμφέρον και να μην αποφασίζει για τίποτε, σαν να ήταν αποκομμένος από την ολότητα, αλλά αντίθετα εντάσσεται, υπάγεται σε ένα σύνολο, σε μια παγκόσμια κοινότητα, αποτελώντας οργανικό τμήμα της («Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι ὡς ἀπόλυτον»).

Επίλογος: Έτσι, η ευδαιμονία του ανθρώπου θα εξασφαλιστεί εφόσον αντιληφθεί το κοσμικό σχέδιο του λόγου για καθετί και για τον ίδιο και έτσι καταφέρει και ο ίδιος να ενταχθεί στον κόσμο και να ρυθμίσει κατάλληλα τη συμπεριφορά του.

Γλωσσικές επιλογές

- Η παρομοίωση-αναλογία με το χέρι και το πόδι («ἀλλ' ὥσπερ ἄν, εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ πούς λογισμὸν εἶχον καὶ παρηκολούθουν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐδέ ποτ' ἄν ἄλλως ὠρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκόντες ἐπὶ τὸ ὅλον»).
- Ἐπὶ τούτοις πολίτης εἶ: χρήση β' ενικού προσώπου
- οὐχ ἔν τῶν ὑπηρετικῶν, ἀλλὰ τῶν προηγουμένων: σχῆμα ἀρσης καὶ θέσης
- Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;: ρητορική ερώτηση
- Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλευέσθαι: ἀπαρέμφατα σε χρήση προστακτικής.

B.3

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Πατέρας του Αριστοτέλη	α. Ερμίας
2. ο Αριστοτέλης έγραψε γι' αυτόν παιάνα	β. Εύδοξος
3. ίδρυσε τον «Περίπατον»	γ. Ηρακλείδης
4. επηρέασε επιστημονικά τον Αριστοτέλη	δ. Νικόμαχος
5. μαθητής του Αριστοτέλη	ε. Θεόφραστος
	στ. Αλέξανδρος

1-δ (Νικόμαχος), 2-α (Ερμίας), 3-ε (Θεόφραστος), 4-β (Εύδοξος), 5-στ (Αλέξανδρος)
 Περισεύει το γ (Ηρακλείδης)

B.4α

Στήλη Α	Στήλη Β
1. προβάτων	α. σκόπιμος
2. διοικήσει	β. χειροποίητος
3. πούς	γ. προβολή
4. χείρ	δ. οικογένεια
5. σκέψαι	ε. απόβαση
6. συμφέρον	στ. ανυπόφορος
	ζ. χταπόδι

1-ε, 2-δ, 3-ζ, 4-β, 5-α, 6-στ

Περισεύει το γ (προβολή)

B.4β

Αν και ήταν προικισμένος με ταλέντο στο τραγούδι, δεν το καλλιέργησε και το άφησε **αδούλετο**.

Την **προηγούμενη** χρονιά τα μαθήματα διεξήχθησαν για πολλούς μήνες με τηλεκπαίδευση.

B.5

- Κοινό θέμα των δύο κειμένων είναι η προαίρεση ως ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του ανθρώπου και η διαφοροποίησή του από τα ζώα ως προς το στοιχείο αυτό.
- Ο Παπανούτσος συνδέει άρρηκτα την έννοια της προαίρεσης με την έννοια της βούλησης. Αρχικά επισημαίνει ότι ο άνθρωπος σε πολλές περιπτώσεις ενεργεί χωρίς την προαίρεση λειτουργώντας αβίαστα και μηχανικά ακολουθώντας τη συνήθεια και τις κοινωνικές προσαγές. **Στη συνέχεια προκρίνει τη βούληση και την προαίρεση ως τα κατεξοχήν χαρακτηριστικά του ανθρώπου που διαμορφώνουν τις επιλογές του. Στον αντίποδα αυτών είναι η όρεξη που κινητοποιεί τα ζώα και τα απαλλάσσει από ηθικούς περιορισμούς καθώς σε αυτά υπολείπεται η ηθική προαίρεση.**
- Ο Επίκτητος με τη σειρά του προβάλλει την προαίρεση ως ένα αναπόσπαστο τμήμα της ανθρώπινης φύσης. **Για τον Επίκτητο προαίρεση σημαίνει ελεύθερη βούληση, ελεύθερη στοχαστική επιλογή ενεργειών που συγκροτεί τον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Είναι το μόνο στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης που δεν υποτάσσεται σε κάποιο άλλο («αδούλευτον και άνυπότακτον») ενώ όλα τα άλλα στοιχεία όπως οι επιθυμίες, τα πάθη, οι ορμές και οι ορέξεις («ώρμησαν ή ώρέχθησαν») υποτάσσονται σε αυτήν («ταύτη τὰ ἄλλα ὑποτεταγμένα»).**
- Ο λόγος και η προαίρεση αποτελούν την ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου από τα άλλα ζώα («κεχώρισαι»). Με τα εφόδια αυτά ο άνθρωπος λειτουργεί ηγεμονικά και καθοδηγητικά για τα υπόλοιπα όντα καθώς αντιλαμβάνεται τόσο τα αποτελέσματα των πράξεών του όσο και την απαραβίαστη τάξη του κόσμου και διαμορφώνει ανάλογα την ηθική του συμπεριφορά.

Από τη συνανάγνωση των δύο κειμένων προκύπτει ότι η προαίρεση αποτελεί το κατεξοχήν γνώρισμα του ανθρώπου και το διακριτό του στοιχείο σε σχέση με τα ζώα. Η βούληση, η ελευθερία και η λογική είναι σύμφυτα με την ανθρώπινη ιδιότητα, τον καθοδηγούν στις επιλογές του και τον καθιστούν κυρίαρχο στον κόσμο.

ΘΕΜΑ Γ

- Γ1.** Διότι, αφού δανειστούμε, μπορούμε να προσελκύσουμε με μεγαλύτερο μισθό τους μισθοφόρους πεζοναύτες τους. Γιατί η στρατιωτική δύναμη των Αθηναίων μπορεί να αγοραστεί περισσότερο παρά είναι δική τους· ενώ η δική μας θα πάθαινε αυτό λιγότερο, καθώς στηρίζεται περισσότερο στα σώματά μας παρά στα χρήματα.
- Γ2.** Στο λόγο τους οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν ότι θα νικήσουν τους Αθηναίους για πολλούς λόγους: αρχικά επειδή έχουν αριθμητική υπεροχή και περισσότερη πολεμική εμπειρία. Έπειτα, επειδή εκτελούν τις διαταγές όλοι χωρίς εξαίρεση, και θα εξοπλίσουν ακόμα και το ναυτικό, στο οποίο υπερέχουν οι Αθηναίοι, από την περιουσία του καθενός και από τα χρήματα που βρίσκονται στους Δελφούς και στην Ολυμπία. Τέλος, συνάπτοντας δάνειο, μπορούν να προσελκύσουν τους μισθοφόρους πεζοναύτες των Αθηναίων με μεγαλύτερο μισθό.
- Γ3. α.** Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τούς πολέμους ἐγείρω.
β. ἄμυναι – κατάθου – ἐπικράτησον – πρόσχεσ πλείονα (πλείω)
- Γ4. α.** ἔχοντες: αιτιολογική μετοχή, επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ἐγείρομεν, συνημμένη στο ἡμεῖς
ἐπικρατῆσαι: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση εἰκός (ἔστι)
πλήθει: δοτική της αναφοράς στο προύχοντα
μισθῶ: δοτική του μέσου στο ὑπολαβεῖν
ναυβάτας: αντικείμενο στο ὑπολαβεῖν
ἢ οἰκεία: β' ὀρος σύγκρισης ἀπὸ το μᾶλλον (με α' ὀρο το ὤνητή)
- β.** Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον σφᾶς τότε δὲ καὶ ἀδικουμένους τόν πόλεμον ἐγείρειν.